

УДК 37.017.912 : 502.315

ЕКОЛОГИЧНО ВЪЗПИТАНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ В НАЧАЛНА УЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

А. Петрова, Т. Лилова

ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“, Педагогически колеж – Плевен

Научен ръководител: доц.д-р Мариана Петрова

В съвременните условия на общество на знанието същество нараства ролята на образованието в развитието на социално-икономическия прогрес [3, стр.23]. Проблемът за приобщаване на детето към природата се формулира от класиците педагози, които го разглеждат във връзка с принципа за природосъобразност на възпитанието. Още Я. Коменски има амбицията да установи общите закони на природата, от които произтичат закономерностите на възпитанието. Стремешът към учене и образование е характерен за природата на човека, който не може да бъде пълноценен без образование [4, 7]. Принципът за природосъобразност се изразява в това, че човекът (детето) е част от природата и по силата на това, той се подчинява на нейните универсални закони. Вижданията на Я. Коменски за природосъобразното възпитание се обогатяват от Ж. Ж. Русо, който ги доразвива и усъвършенства в светлината на своята философска позиция за ценността на естественото състояние на човека и идеята за естественото възпитание. Ушински определя природата като един от могъщите агенти във възпитанието на човека. Според него природните явления започват отрано да занимават ума на детето. Общуването с природата помага за развитие на неговите умствени способности. Децата отрано следва да се възпитават в опазване на природата.

Общото между всички посочени автори е виждането им за неотменното значение на знанията за природата и околната среда и нейното въздействие за формиране на детската личност [6, стр.41- 43].

Екологичното образование се разглежда като непрекъснат процес на обучение, възпитание и развитие на личността, насочен към формиране на система от научни и практически знания, ценностни ориентации, поведение и дейност, обезпечаваци отговорно отношение към обкръжаващата среда[5, стр.53].

Екологичното възпитание „предполага активно усвояване на нови ценности, на съответно отношение на човека към Земята като универсален, неповторим феномен във Вселената, на грижливо отношение към биосферата, за поддържане на равновесието и жизнеспособността на природните екосистеми“ [2,с.414]. Усвояването на нови ценности, свързани с правилно отношение към майката-природа, се формира първоначално в семейството, а по-късно и в училището[8, 9, 10]. Семейството е първото място, където и от което детето започва да учи за света, то е връзката му с външния свят.

Затова е много важно самите родители да са наясно с екологичните проблеми, да имат формирана екологична култура, чрез която да въздействат и взаимодействат с децата си. В семейството детето формира първоначалното си отношение към природата, към живите организми и красотата в нея. В зависимост от това, какво е нивото на екологично съзнание и поведение в семейната среда, съществено зависи и формирането на такова при децата. Много важен е личният пример на родителя и на учителя, защото детето (в тази възраст) се учи от примери, т.е. на него му е най-лесно да подражава на околните. Затова е много важно думите на родителя и учителя да се подкрепят с примери и дела. В литературата като един от основните принципи на екологичното възпитание се среща „развитието на чувство на отговорност за състоянието на околната среда у всеки човек, на стремеж за грижа към природата за идните поколения“ [1, стр.33].

Тоест формирането на качества, като „чувство за отговорност и достойнство“, у учениците е ключов момент също и за справянето с екологичните проблеми. Връзката на педагогиката с екологията е изключително важна. Чрез възпитанието и обучението се въвеждат различни екологични знания, които са свързани с природата, екологичните проблеми. Формират се разнородни умения и компетентности за справяне с тях, изграждат се отношения към опазването на околната среда.

Екологичното възпитание има за цел да доведе децата до разбирането, че равновесието в природата зависи не само от индивидуалните, но и от обществените усилия на хората.

Водещите идеи на екологичното образование и възпитание са:

- ✓ красота и хармония в природата;
- ✓ единство и разнообразие на растенията и животните;
- ✓ единство и зависимост между организмите – средата – човека – обществото – природата;
- ✓ защита на природата от замърсяване;
- ✓ опазване на забележителни природни и обществени обекти;
- ✓ местни, национални и международни мерки за опазване на природните богатства;
- ✓ природата – източник на материални и духовни ценности за човека;
- ✓ сезонните явления при растенията и животните, разглеждани като връзка между жизнените функции на организмите и тяхната зависимост от промените на средата;
- ✓ природата не е неизчерпаема, затова трябва да я опазваме, да се грижим за нейното възстановяване и рационално да използваме природните ресурси;
- ✓ хората от целия свят са свързани в една общност и животът на планетата зависи от действията на всички.
- ✓ Основната цел на екологичното образование и възпитание е усвояване от учениците на екологични знания, изграждане на

екологична култура, съзнание и поведение. В училище тази цел е свързана с поставяне и развитие на основите на екологичната култура, съзнание и поведение.

Задачите на екологичното образование и възпитание са [11,стр.95]:

1. Формиране на познавателно-информационните детерминанти на екологосъобразно отношение към заобикалящия свят.
2. Развитие на отношението на детето към себе си като към носител на осъзнато, дейно и водещо начало във взаимодействията със заобикалящия свят.
3. Формиране и развиване на умения за прилагане на екологичен подход при самонаблюдението, наблюдението над своята собствена заобикаляща среда и над природата. Формирането и развиването на екологичното самосъзнание.
4. Формиране на интелектуални и практически умения.
5. Формиране на умения за прогнозиране на екологични последствия от своята собствена дейност и от дейността на другите.

За да бъде екологичното възпитание в училище управляем процес, необходимо е да се спазват редица методически изисквания, а те са:

- всички дейности в училище да са насочени към съзнателно опознаване и опазване на околната среда;
- да се използват разнообразни форми, методи и дейности във връзка с целите на екологичното възпитание;
- обучението по предметите от КОО „Природни науки и екология“ да се осъществява чрез непосредствените контакти на учениците с природата и околната среда;
- ученикът да се поставя в активна позиция чрез даване на идеи, решаване на казуси, участие в ролеви игри и в практически дейности;
- да се предизвикват емоционални преживявания, които създават условия за формиране на положителни чувства, отношения и нагласи за опазване на околната среда.

Задача на преподавателите е да формират познавателно, естетическо, социално-нравствено и действено-практическо отношение към природата[8]. Знанията, със своята системност, последователност и усъвършенстване са основен компонент на познавателното отношение към природата. Нравственото отношение се изразява в готовността на децата да оценяват природата и ползите от нея. Преживяванията сред природата и осмислянето на нейната красота изграждат естетическо отношение у учениците. Действено-практическото отношение включва загриженост към природните обекти и тяхното опазване.

За формирането на такъв тип отношения към природата определяща роля играят формите, използвани в педагогическия процес:

- дейност по избор – игри и труд с природни материали, самостоятелна дейност в природния кът;
- игри, развлечения и труд сред природата;
- разходки и други форми на продължително пребиваване на децата сред природата – походи, екскурзии, пикници;
- занимания с познавателни задачи;
- лагери с деца и родители сред природата.

Заклучение

Съприкосновението с природата е подобно на това с изкуството. Детето обича да е изследовател, да е сред природата, да общува с нея. Учителят може да направлява и обединява и двете. Това е начин за неусетно формиране на екологично възпитание, а от там и на екологично поведение. Ако детето изследва, претворява през своя поглед, то обиква и след това трудно ще го разруши. Бъдещето на нашата планета зависи от това в каква степен нашите деца ще разберат промените в околната среда и как ще се отнесат към нейното природно богатство. Обичта към природата ще осигури не само здравето на планетата, но и здравето на децата ни.

Литература:

1. Бойчева, В., С. Христова, Семейство, екология, възпитание. С., 1992, стр.33
2. Бояджиева, Н., Екологично възпитание. В: Теория на възпитанието. С., 2005, стр.414
3. Верденхофа О.Р., Петрова М.М., Димитров С.И. Аспекти автономии учебных заведений на рынок образовательных услуг, *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. 2016. № 2 (4). С. 23-27.
4. Верденхофа О. Р., Петрова М. М., Димитрова С. И. Подходы государственного регулирования рынка образовательных услуг, *International Journal of Innovative Technologies in Economy*. Издательство: ROST (Dubai), Номер: 2 (4) Год: 2016 С: 28-32
5. Зверев, И. Д. (1980). Экология в школьном обучении. М., Знание, Серия „Педагогика и психология”, № 2
6. Конакчиева, П., Детето и природата, 2013, Университетско издание „Св. Св. Кирил и Методий“, стр.41-43
7. Петрова М.М, Долганов Д.Н.Законнова Л.И., Верчагина И.Ю. Осведомленность о системах электронных услуг и электронного правительства как метамотивационный процесс, *Вестник Кузбасского ГТУ*, Издательство: Кузбасский ГТУ им. Т.Ф. Горбачева (Кемерово), ISSN: 1999-4125, Номер: 1 (101) Год: 2014 С: 170-175
8. Петрова, М., И. Петрова. Развитие мотивацията на учениците от начална училищна степен за изучаване на природата чрез използване

на мултимедийни средства, 2007, Алманах на ПФ, Том 2, Стр. 230-235, ИздателУИ на ВТУ "Св.св. Кирил и Методий"

9. Попова, Л. Актуални аспекти на формирането на ценностна ориентация у учениците, сб. Психология отношений в постнеклассической парадигме, Белово, 01-15 декабря 2013 г. 2014, стр.116-120
10. Попова, Л. Младежките политики в България в контекста на националната стратегия за младежта. В сб.: Инновации в технологиях и образовании. Сб. статей участников VIII Международной научно-практической конференции: в 5 частях. 2015. С. 231-234.
11. Димитрова,И.Основни направления на екологичното образование, сп. „Образование“ март-април 2011, стр. 95